

ТЕМА 4 Визначення причин фінансової кризи на підприємстві на основі фінансового аналізу

1. Аналіз майна підприємства.
2. Аналіз джерел формування капіталу підприємств.
3. Аналіз ліквідності підприємств.
4. Аналіз фінансової стійкості підприємств.

1. Аналіз майна підприємства

Підприємство не може здійснювати фінансово – господарську діяльність без активів (майна). Самі ця базова економічна категорія визначають сутність функціонування суб'єкта господарювання на ринку. Активи вказують напрями вкладення коштів для отримання прибутку.

Активи являють собою ресурси, які перебувають у розпорядженні підприємства і використання яких веде до збільшення економічних вигід у майбутньому. До них відносять усі існуючі матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать підприємству на певну дату.

Методика аналізу активів підприємства включає:

- горизонтальний та вертикальний аналіз активів (може також включати окремий аналіз необоротних та оборотних активів);
- аналіз використання основних фондів.

Горизонтальний аналіз активів підприємства проводиться шляхом порівняння частини балансу, у якій представлені активи господарюючого суб'єкта, з такою ж частиною, але вже за попередній період.

Вертикальний аналіз активів проводиться шляхом визначення структури усіх матеріальних ресурсів підприємства, які мають грошову вартість та знаходяться в розпорядженні підприємства та їх джерел.

Для горизонтального та вертикального аналізу активів (майна) використовують наступну таблицю (табл. 1).

Таблиця 1

Горизонтальний та вертикальний аналіз майна підприємства

Активи (майно)	На початок року		На кінець року		Зміни (+,-)		Зміни в структурі, %-х пунктів
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Темпи росту, %	
1	2	3	4	5	4-2	4/2*100 %	5-3

Важливим в рамках горизонтального та вертикального аналізу активів (майна) підприємства є оцінювання співвідношення необоротних та оборотних активів. Якщо на необоротні активи приходить 40 % і більше активів підприємства, то говорять про «важку» структуру активів (така структура характерна для підприємств з великими розмірами основних фондів, наприклад, металургійні, машинобудівні та ін.). «Важка» структура активів свідчить про значні накладні витрати і високу чутливість до зміни виручки. Якщо на необоротні активи приходить менше 40 % активів підприємства, то говорять про «легку» структуру активів (така структура характерна для підприємств з невеликими розмірами основних фондів, наприклад, торгівля, сфера послуг та ін.). «Легка» структура активів свідчить про мобільність підприємства.

Для аналізу використання основних фондів підприємства використовуються наступні коефіцієнти (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти аналізу використання основних фондів підприємства

Найменування	Формула	Примітка
Коефіцієнт зносу основних засобів	$K_{zn} = \frac{A}{OZ_n}$	A- амортизація основних засобів; OZ _n - первинна вартість основних засобів. Норматив: менше 50%
Коефіцієнт придатності основних засобів	$K_{np} = 100 - K_{zn}$	Норматив: більше 50%
Фондовіддача	$\Phi_o = \frac{ЧД}{(OC_n + OC_k)/2}$	ЧД- чистий дохід; OC _n – основні засоби на початок року; OC _k – основні засоби на кінець року
Фондоємність	$\Phi_\epsilon = 1 / \Phi_o$	
Фондоозброєність	$\Phi_{oz} = \frac{(OC_n - OC_k) / 2}{П}$	П – середньорічна кількість персоналу підприємства (або промислово – виробничого персоналу)
Рентабельність основних фондів	$P_{of} = \frac{ЧП}{(OC_n + OC_k) / 2}$	OФ _n – основні фонди на початок року; OФ _k – основні фонди на кінець року

2. Аналіз джерел формування капіталу підприємств

Пасиви (джерела формування капіталу підприємства) - одна з найбільш використовуваних економічних категорій. Вони є базою створення і розвитку підприємства й у процесі функціонування забезпечують інтереси держави, власників і персоналу.

Пасивами підприємства вважаються вкладення в активи, які перебувають у розпорядженні підприємства і достатні для виконання господарської та фінансової діяльності й отримання прибутків.

Методика аналізу капіталу підприємства включає:

- Горизонтальний та вертикальний аналіз пасивів підприємства (проводиться по схемі аналізу активів). Може також включати окремо горизонтальний та вертикальний аналіз власного та запозиченого капіталу;
- Аналіз фінансової стійкості (див. питання 4).

3. Аналіз ліквідності підприємств

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності, які в загальному вигляді характеризують його спроможність своєчасно і в повному обсязі здійснювати розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами.

Ліквідністю підприємства - це здатність покривати зобов'язання активами, строк перетворення яких у грошову форму відповідає строку погашення зобов'язань. Ліквідність означає безумовну платоспроможність підприємства і передбачає постійну тотожність між його активами та зобов'язаннями одночасно за загальною сумою, термінами перетворення активів у кошти та термінами погашення зобов'язань.

Методика аналізу ліквідності підприємства включає аналіз ліквідності балансу підприємства та аналіз коефіцієнтів ліквідності.

Розпочнемо з аналізу ліквідності балансу.

Залежно від ступені ліквідності, активи підприємства поділяються на наступні чотири групи: А1 – високо ліквідні активи, такі як кошти і їхні еквіваленти, а також короткострокові фінансові вкладення; А2 – швидко реалізовані активи: векселі отримані й всі види поточної дебіторської заборгованості; А3 – активи, які повільно реалізуються: запаси сировини, матеріалів, готової продукції, незавершеного виробництва, товарів; А4 – важко реалізовані активи, тобто активи, які передбачено використовувати в господарській діяльності протягом тривалого періоду.

Відповідно на чотири групи діляться й зобов'язання підприємства: П1 – найбільш термінові зобов'язання, які необхідно погасити протягом поточного місяця: кредиторська заборгованість і кредити банку, терміни повернення яких наступили; П2 – середньострокові зобов'язання з терміном погашення до року: короткострокові кредити банку; П3 – довгострокові зобов'язання: довгострокові кредити й позики; П4 – власний капітал, що постійно перебуває в розпорядженні підприємства.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються наступні умови: А1 > П1, А2 > П2, А3 > П3, А4 < П4.

У таблиці 3 наведено типи ліквідності підприємства.

Таблиця 3

Типи ліквідності підприємства

абсолютно ліквідне	ліквідне	неліквідне	відносно неліквідне	абсолютно неліквідне
А1 > П1	А1 < П1	А1 < П1	А1 < П1	А1 < П1
А2 > П2	А2 > П2	А2 < П2	А2 < П2	А2 < П2
А3 > П3	А3 > П3	А3 > П3	А3 > П3	А3 < П3
А4 < П4	А4 > П4	А4 > П4	А4 < П4	А4 > П4

Найбільш часто використовують, при аналізі ліквідності, три коефіцієнти: поточної, термінової, абсолютної ліквідності.

1. Коефіцієнт поточної ліквідності (Кп.л.) – оборотні кошти повинні бути повністю переведені у грошові кошти на протязі одного року, а поточні зобов'язання – погашені на протязі того ж періоду, котрий відповідає договірним обов'язкам. Рекомендований рівень коефіцієнта 1-2. Розраховується даний показник за формулою:

$$K_{п.л.} = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{P_1 + P_2} \quad (1)$$

2. Коефіцієнт термінової ліквідності (К т.л.) – характеризує потенційну здібність розрахуватися по зобов'язанням. Рекомендований рівень коефіцієнта 0,7 – 0,8. Розраховується даний показник за наступною формулою:

$$K_{т.л.} = \frac{A_1 + A_2}{P_1 + P_2} \quad (2)$$

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (К а.л.) – характеризує миттєву здібність розрахуватися по зобов'язанням, тобто на дату зіставлення фінансової звітності. Рекомендований рівень коефіцієнта: 0,2 – 0,35. Розраховується цей коефіцієнт за формулою:

$$K_{A.L.} = \frac{A_1}{\Pi_1 + \Pi_2} \quad (3)$$

Розрахунок даних коефіцієнтів за два – п'ять років дозволяє зробити висновки про ліквідність підприємства, що досліджується.

4. Аналіз фінансової стійкості підприємств

Фінансова стійкість підприємства (Financial Stability) залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами і визначається оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних і позикових коштів, оптимальним співвідношенням активів та джерел їх фінансування.

Методика аналізу фінансової стійкості підприємства включає: аналіз абсолютних показників фінансової стійкості та аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості.

Важливим показником, який характеризує фінансову стійкість підприємства є вид джерела фінансування матеріальних оборотних коштів.

Матеріальні оборотні кошти – це всі види запасів (З) підприємства. Висока питома вага залучених коштів у складі джерел фінансування запасів спричиняє виникнення додаткових ризиків фінансових втрат, зв'язаних з втратою частини капіталу у результаті порушення ходу операційної діяльності.

$$З = \Phi.1 \text{ р.}1100. \quad (4)$$

Для визначення джерел формування матеріальних оборотних коштів використовуються наступні показники які характеризують види джерел (таблиця 4).

Таблиця 4

Показники, які характеризують види джерел формування матеріальних оборотних коштів

Найменування показника	Формула розрахунку
Власний оборотний капітал	$K_{\text{вок}} = 1\Pi - 1A$
Власні і довгострокові залучені джерела формування запасів	$K_{\text{вдз}} = K_{\text{вок}} + ДЗ (2\Pi)$
Загальні джерела формування запасів	$K_{\text{здз}} = K_{\text{вдз}} + \text{Короткострокові кредити банків}$

Цим трьом видам джерел формування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелам їх формування (таблиця 5).

Таблиця 5

Показники забезпеченості запасів джерелами формування

Найменування показника	Формула розрахунку
надлишок (+) або дефіцит (-) власних оборотних коштів	$\pm \Phi_{\text{вок}} = K_{\text{вок}} - З$
надлишок (+) або дефіцит (-) власних і довгострокових залучених джерел формування запасів	$\pm \Phi_{\text{вдз}} = K_{\text{вдз}} - З$
надлишок (+) або дефіцит (-) загальних джерел формування запасів	$\pm \Phi_{\text{здз}} = K_{\text{здз}} - З$

Визначення типу фінансової стійкості подано у таблиці 6.

Зведена таблиці показників за типами фінансової стійкості підприємства

Показники	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна фінансова стійкість	Нормальна фінансова стійкість	Нестійке фінансове положення	Кризове фінансове становище
$\pm \Phi_{\text{Вок}} = \text{К}_{\text{Вок}} - \text{З}$	$\Phi^{\text{Вок}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Вок}} < 0$	$\Phi^{\text{Вок}} < 0$	$\Phi^{\text{Вок}} < 0$
$\pm \Phi_{\text{Вдз}} = \text{К}_{\text{Вдз}} - \text{З}$	$\Phi^{\text{Вдз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Вдз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Вдз}} < 0$	$\Phi^{\text{Вдз}} < 0$
$\pm \Phi_{\text{Здз}} = \text{К}_{\text{Здз}} - \text{З}$	$\Phi^{\text{Здз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Здз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Здз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Здз}} < 0$

Після проведення розрахунків підприємство може бути охарактеризовано одним із чотирьох типів фінансової стійкості:

1. Абсолютна фінансова стійкість - вона характеризується тим, що всі запаси підприємства покриваються власними оборотними коштами, тобто воно не залежить від зовнішніх інвесторів і кредиторів.

2. Нормальна фінансова стійкість - підприємство крім власних оборотних коштів залучає в господарський оборот довгострокові позикові кошти.

3. Передкризовий фінансовий стан - характеризується порушенням платоспроможності й вимагає негайного залучення додаткових коштів.

4. Кризовий фінансовий стан - підприємство має кредити й позики, непогашені вчасно, прострочену дебіторську й кредиторську заборгованість.

Коефіцієнти аналізу фінансової стійкості підприємства наведено нижче.

Коефіцієнт автономії (Ка) показує частку власників підприємства в загальній сумі коштів. Розраховується по формулі:

$$\text{Ка} = \text{ВК} / \text{П}, \quad (5)$$

де, ВК – розмір власного капіталу, тис. грн.; П – розмір вартості пасивів, тис. грн. Нормативне значення більше 0,5.

Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз) показує частку залучених коштів в загальній сумі коштів фінансування підприємства. Розраховується по формулі:

$$\text{Кфз} = \text{П} / \text{ВК}, \quad (6)$$

Нормативне значення менше 2.

Коефіцієнт маневреності (Км) характеризує ту частину власного капіталу, яка є джерелом фінансування оборотних активів. Розраховується по формулі:

$$\text{Км} = (\text{ВК} - \text{НА}) / \text{ВК}, \quad (7)$$

де, НА – розмір необоротних активів підприємства, тис. грн. Нормативне значення більше 0,5.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу (Ккзк) показує частку різного виду залученого капіталу в активах та характеризує політику фінансування усієї господарчої діяльності. Розраховується по формулі:

$$\text{Ккзк} = (\text{ДЗ} + \text{ПЗ}) / \text{ВК}, \quad (8)$$

Де, ДЗ – довгострокові зобов'язання підприємства, тис. грн.; ПЗ – поточні зобов'язання підприємства, тис. грн. Нормативне значення менше 0,5.

Коефіцієнт залучених джерел в необоротних активах (Кзна) показує питому вагу необоротних активів, які фінансуються за рахунок частки термінових залучених коштів. Розраховується по формулі:

$$K_{зна} = ДЗ / НА, \quad (9)$$

Нормативне значення менше 0,1.

Коефіцієнт довгострокового залучення залучених коштів (Кзк) показує яку частку в перманентному капіталі займає довгостроковий залучений капітал. Розраховується по формулі:

$$K_{зк} = ДЗ / (ДЗ + ВК), \quad (10)$$

Нормативне значення менше 0,5.

Коефіцієнт довгострокових зобов'язань (Кдо) характеризує політику фінансування поточної та інвестиційної діяльності, показує питому вагу довгострокових зобов'язань в сукупному залученому капіталі. Розраховується по формулі:

$$K_{до} = ДЗ / (ДЗ + ПЗ), \quad (11)$$

Нормативне значення менше 0,2.

Коефіцієнт поточних зобов'язань (Ктз) характеризує поточну діяльність, показує якому капіталу, при запозиченості, підприємство надає перевагу. Розраховується по формулі:

$$K_{тз} = ПЗ / (ДЗ + ПЗ), \quad (12)$$

Нормативне значення більше 0,5.

Коефіцієнт фінансування (Кф) характеризує політику фінансування діяльності підприємства. Розраховується по формулі:

$$K_{ф} = (ДЗ + ПЗ) / ВК, \quad (13)$$

Нормативне значення менше 0,5.

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (Ковк) показує частину оборотних активів, які сформовані за рахунок власного капіталу. Розраховується по формулі:

$$K_{овк} = (ВК - НА) / ОА, \quad (14)$$

де, ОА – розмір оборотних активів підприємства, тис. грн. Нормативне значення більше 0,1.